

Powtórka z historii cz. 4: starożytność

- [Wprowadzenie](#)
- [Jak czytać polecenia?](#)
- [Audiobook](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: *Osiągnięcia szkoły aleksandryjskiej*, [w:] F. Koneczny, *Cywilizacja bizantyńska*, Warszawa 2001, s. 62–63.
- Źródło: Pseudo-Ksenofont, *Ustrój polityczny Aten*, [w:] *Wybór źródeł do historii starożytnej*, red. A. S. Chankowski, Warszawa 1995, s. 36.
- Źródło: *Eurypides o problemach ustrojowych greckich poleis*, [w:] Eurypides, *Tragedie*, t. 1, tłum. J. Łanowski, Warszawa 2005, s. 410–416.
- Źródło: „Reforma hoplicka” a powstanie polis, [w:] A. Ziółkowski, *Historia powszechna. Starożytność*, Warszawa 2009, s. 385.
- Źródło: *Herodot o władzy królów w Sparcie*, [w:] M. Kinstler, M.J. Ptak, *Powszechna historia państwa i prawa. Wybór tekstów źródłowych*, Wrocław 1999, s. 22.
- Źródło: *Liturgie w Atenach*, [w:] A. Ziółkowski, *Historia powszechna. Starożytność*, Warszawa 2009, s. 506–507.

- Źródło: *Stosunek Hellenów do obowiązków fiskalnych*, [w:] A. Ziółkowski, *Historia powszechna. Starożytność*, Warszawa 2009, s. 506.
- Źródło: *Ajschylos o konsekwencjach perskiej klęski*, [w:] *Starożytność. Teksty źródłowe, komentarze i zagadnienia do historii w szkole średniej*, red. G. Chomicki, S. Sprawski, Kraków 1999, s. 117.

Powtórka z historii cz. 4: starożytność

Partenon.

Źródło: Frederic Edwin Church (1826–1900), 1871 r., olej na płótnie, Metropolitan Museum of Art, Wikimedia Commons, domena publiczna.

Materiał jest częścią serii „**Powtórka z historii**”.

Pozwoli ci sprawdzić swoją wiedzę i powtórzyć wiadomości z jednego z działów historii. Będziesz pracować z tekstami źródłowymi i multimediami oraz wykonywać zestaw ćwiczeń interaktywnych. Aby ułatwić ci przypomnienie wiadomości w konkretnym kontekście historycznym, materiał koncentruje się na wybranej epoce - w tym przypadku jest to starożytność.

W pierwszej części materiału przypominamy, jak interpretować polecenia pojawiające się przy ćwiczeniach, i podpowiadamy, na co warto zwrócić uwagę. W drugiej będziesz pracować z materiałami źródłowymi oraz multimediami, aby w ostatniej sprawdzić swoją wiedzę, rozwiązując zestaw ćwiczeń związanych z danym okresem historii.

Twoje cele

- Przeanalizujesz typy poleceń do ćwiczeń, które mogą pojawić się na sprawdzianie wiedzy z historii dotyczącym starożytności.
- Przeanalizujesz wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście starożytności, wskazując zależności pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego.

- Ocenisz swoją wiedzę, wykonując zestaw ćwiczeń przygotowanych w tym repetytium.
- Opiszysz rodzaje źródeł i ocenisz ich przydatność do wyjaśnienia problemu historycznego.
- Zweryfikujesz swój stan wiedzy.

Jak czytać polecenia?

Ćwiczenia

W powtórkowych lekcjach skupimy się na części poświęconej pytaniom. Odnoszą się one do wielu różnych materiałów źródłowych (nie tylko tekstów oraz ilustracji, ale również map, tabel czy wykresów itp.), na których bazują m.in. ćwiczenia. Przede wszystkim musisz dokładnie zapoznać się z materiałami źródłowymi, ale także zwrócić uwagę na polecenia. Poniżej przybliżamy, czego możesz się spodziewać po poszczególnych poleceniach i zastosowanych czasownikach:

wyjaśnij

twoim zadaniem jest zrekonstruowanie związku przyczynowo-skutkowego, opisanie od początku do końca, o co chodziło i dlaczego;

scharakteryzuj

podobnie jak powyżej należy przeanalizować genezę, przebieg oraz konsekwencje danego procesu historycznego, podając uczestników wydarzeń (postacie, organizacje);

porównaj

czyli zestawianie wydarzeń, zachodzących procesów, danych itp. zarówno pod kątem występujących różnic, jak i podobieństw;

rozstrzygnij

w tym wypadku oczekiwana odpowiedź jest jedna: „tak” lub „nie” (oczywiście wraz z uzasadnieniem), ale bez formułowania własnych ocen;

rozważ

tu natomiast trzeba sformułować zarówno argumenty, jak i kontrargumenty, czyli „za” i „przeciw”, wartościując słusność danego rozumowania;

ocień

to polecenie pozwala ci przedstawić swoją własną, subiektywną opinię na temat opisywanych zjawisk i procesów; każda przedstawiona ocena - o ile będzie dobrze

uzasadniona - zostanie uznana, dlatego też kluczową rolę odgrywa umiejętność budowania argumentacji;

udowodnij

w poleceniu zawarta jest teza, a od osoby wykonującej to polecenie oczekuje się stworzenia krótkiej narracji z podaniem argumentów na rzecz jej prawdziwości;

uzasadnij

zadanie podobne jak powyżej, ale w tym przypadku powinno się określić sposób rozumowania, który umożliwi postawienie danej tezy;

wykaż

masz wykazać prawdziwość lub nieprawdziwość związków przyczynowo-skutkowych, odnoszących się do tezy;

podaj (wymień, wskaż)

takie polecenia występują w zadaniach półotwartych, w których masz miejsce na odpowiedź; podajesz wtedy pojęcie, nazwę własną (pełną, bez skrótów), imię i nazwisko osoby itp.

Pamiętaj, że odpowiedź musi odnosić się do źródła - błędem jest bazowanie wyłącznie na swojej wiedzy i zignorowanie podanego źródła. Chodzi bowiem o to, aby umiejętnie połączyć analizę materiału źródłowego z własną wiedzą. Nie bój się korzystać z posiadanych informacji i zawsze odwołuj się do podanych źródeł.

Audiobook

Polecenie 1

Zapoznaj się z materiałami źródłowymi i wykonaj polecenia.

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/PZRdJYMpC>

Osiągnięcia szkoły aleksandryjskiej

Arystarchos z Samos w pierwszej połowie III w. wie już, że ziemia obraca się dookoła słońca, a gdy mu to poczytano za bluźnierstwo, znajduje opiekę i spokój do dalszej pracy w Aleksandrii. Na przełomie III i II wieku Hipparch, twórca astronomii naukowej, pochodzący z Nicei bityńskiej, żył na Rhodos, stamtąd sprowadzony do Aleksandrii. On jest twórcą trygonometrii sferycznej, obliczył odległość ziemi od księżyca i słońca, ułożył pierwszy atlas nieba (około tysiąca gwiazd). W drugiej połowie II wieku tworzy Heron z Aleksandrii i wzbogaca matematykę trygonometrią płaską i odkrywa prawa ciśnienia powietrza i pary wodnej. Heraklides z Pontu odkrywa obrót ziemi około własnej osi i stwierdza, że Merkury i Wenus są satelitami nie ziemi, lecz słońca. Mechanik Ktesibos, idąc śladami Herona, około r. 130 ma już w swej pracowni organy hydrauliczne, zegar wodny, pompę ssąco-tłoczącą, syfon i turbinę. Obok tego wszystkiego kwitnie medycyna, stanowiąca aż do samego końca zasłużoną sławę Aleksandrii. Zaczyna się to już około 300 r. Erasistratosem z Knidos, którego powołano Aleksandrii wraz z Hierophilem z Kosu. Wykazali jako że istnieje system nerwowy, którego ośrodkiem mózg i wyodrębnili nerwy czuciowe i ruchowe.

Źródło: *Osiągnięcia szkoły aleksandryjskiej*, [w:] F. Koneczny, *Cywilizacja bizantyńska*, Warszawa 2001, s. 62–63.

Polecenie 2

Udowodnij, że odkrycia i wynalazki badaczy aleksandryjskich mogły stanowić inspirację dla uczonych w epoce nowożytnej.

Twoja odpowiedź:

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/PZRdJYMpC>

Eurypides o problemach ustrojowych greckich *poleis*

Miasto, z którego przychodzę,
jest przez jednego, nie przez tłum rządzone.

Nikt miastu mową pychy nie podbija,
kręcąc nim tylko dla własnej korzyści.

Ten, teraz słodki, sypiący łaskami,
zaraz zaszkodzi a potem oszczerstwem
maże swe błędy, byleby ujść sądu.

Źródło: Eurypides o problemach ustrojowych greckich *poleis*, [w:] Eurypides, *Tragedie*, t. 1, tłum. J. Łanowski, Warszawa 2005, s. 410–416.

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/PZRdJYMpC>

Krytyka rządów ludu

W każdym miejscu na ziemi element najlepszy (*beltiston*) przeciwny jest demokracji, bowiem wśród najlepszych niewiele znajdziemy samowoli (*akolasia*) czy niesprawiedliwości (*adikia*), największą zaś gorliwość w rzeczach pożytecznych, u ludu tedy największą ciemnotę, brak dyscypliny i niegodziwość. Nędza popycha ich bardziej ku występkom, a brak wychowania i nieuctwo u niektórych ludzi spowodowane są brakiem środków.

Źródło: Pseudo-Ksenofont, *Ustrój polityczny Aten*, [w:] *Wybór źródeł do historii starożytnej*, red. A. S. Chankowski, Warszawa 1995, s. 36.

Polecenie 3

Scharakteryzuj zarzuty, jakie antyczni autorzy stawiają demokracji.

Twoja odpowiedź:

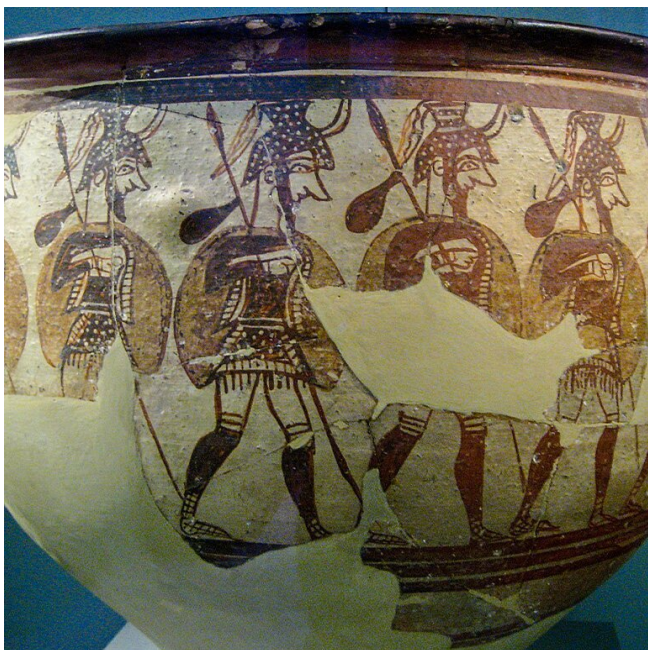
Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Połącz zabytki z daną kulturą. Uzasadnij swój wybór.

Kultura mykeńska

Kultura cykladzka

Źródła fotografii:

Robur.q, Wikimedia Commons, CC BY-SA 3.0

Sharon Mollerus, Wikimedia Commons, CC BY 2.0

Uzasadnienie:

Ćwiczenie 2

Wykaż związek pomiędzy wprowadzeniem szyku bojowego falangi a powstaniem polis jako formy organizacji zbiorowego życia.

“*„Reforma hoplicka” a powstanie polis*”

Nie istniał żaden konieczny związek pomiędzy zespołową walką w zwartym szyku a ustrojem opartym na zasadzie partycypacji wszystkich walczących w życiu politycznym. Jednak w Grecji Wieków Ciemnych, gdy podmiotami politycznymi były małe społeczności, pozbawione instrumentów nacisku, które pozwoliłyby przywódcom i elitom zmusić ogół wielokrotnie liczniejszych drobnych właścicieli ziemskich do udziału w walce, w której podstawowym zadaniem było trwanie na pozycji aż do śmierci, trzeba było ich do tego zachęcić przeniesieniem na agorę sytuacji panującej na polu bitwy. Gdy współwalczący stali się współobywatelami, narodziła się polis.

Źródło: „Reforma hoplicka” a powstanie polis, [w:] A. Ziółkowski, *Historia powszechna. Starożytność*, Warszawa 2009, s. 385.

Twoja odpowiedź:

Ćwiczenie 3

Do narodzin polis doszło przed:

powstaniem pisma linearnego

wystąpieniem ajsymnetów

„wiekami ciemnymi”

inwazją plemion doryckich

Oceń pozycję ustrojową królów, biorąc pod uwagę wskazane uprawnienia.

“ *Herodot o władzy królów w Sparcie* ”

Następujące przywileje nadali Spartiaci swoim królom: dwie godności kapłańskie, Zeusa Lacedemońskiego i Zeusa Niebiańskiego oraz prawo wydawania wojny, jakiemu zechcą krajowi; w tym nie śmie im przeszkadzać żaden Spartiata, w przeciwnym razie podlega klątwie. Kiedy zaś wyruszają w pole, pierwsi idą królowie, jako ostatni wracają. (...) Wyłącznie królowie wyrokuja w następujących sprawach: kogo ma poślubić dziewica, która dziedziczy cały majątek po ojcu, jeżeli ojciec już jej nie zaręczył; potem w sprawie publicznych dróg. Także jeżeli ktoś chce kogoś usynowić, czyni to przed królem. Zasiadają oni w radzie gerontów, których jest dwudziestu ośmiu; jeżeli zaś nie zjawią się, wtedy ci z gerontów, którzy są z nimi najbliższej spokrewnieni, mają przywileje królów, ile że oddają dwa głosy, a trzeci we własnym imieniu.

Źródło: *Herodot o władzy królów w Sparcie*, [w:] M. Kinstler, M.J. Ptak, *Powszechna historia państwa i prawa. Wybór tekstów źródłowych*, Wrocław 1999, s. 22.

Twoja odpowiedź:

Wskaż prawdziwe stwierdzenia.

- Eforat był demokratycznym elementem ustroju.
- Sparta była diarchią elekcyjną.
- Królowie mieli prawo wydawania rozkazów periojkom podczas wypraw wojennych.

Ćwiczenie 6

Do każdego opisu dopasuj imię jednego greckiego filozofa, który był zwolennikiem scharakteryzowanych poglądów.

Poglądy	Filozof
Cała materia składa się z atomów, wypełniających próżnię, wszystko w świecie jest konieczne i uwarunkowane w ciągu przyczynowo-skutkowym. W przyrodzie nie ma celowości, nie istnieją bogowie ani duchy, jest tylko materia i przyczynowość.	<input type="text"/>
Wszystko jest z wody, woda oznacza życie, świat miał początek w wodzie i to ona jest zasadą rzeczywistości (arche).	<input type="text"/>
Każdy człowiek posiada intuicyjną wiedzę o dobru. Aby być dobrym, trzeba wiedzieć, czym jest dobro (intelektualizm etyczny). Dobro ma charakter absolutny i niezależny od istniejących struktur społecznych.	<input type="text"/>
Świat ma organiczną budowę, a zasady nim rządzące nie podlegają zmianie. Należy zatem bezwarunkowo się im podporządkować, pogodzić się z tym, co niesie życie, zaakceptować nieuniknioną śmierć i dążyć ku ataraksji (niewzruszoności).	<input type="text"/>

Tales (z Miletu)

Sokrates

Zenon (z Kition)

Demokryt (z Abdery)

Wyjaśnij związek przyczynowo-skutkowy pomiędzy problemem wskazanym w pierwszym źródle, a rozwiązaniem ze źródła drugiego.

“ *Liturgie w Atenach* ”

Koszty budowy okrętów pokrywało państwo, ich utrzymanie w gotowości bojowej – smołowanie, naprawa kadłubów i żagli, wymiana masztów, wiosel i takielunku – stanowiło liturgię (*leitourgia* – świadczenie na rzecz wspólnoty bogatych obywateli, zwanych trierarchią), natomiast załogi kompletowano w ramach służby wojskowej obywateli. (...) Formuła liturgii – ofiary poniesionej na rzecz ogółu przez konkretne osoby w konkretny, widoczny dla wszystkich sposób – była wyjątkowo szczęśliwa, pozwalała bowiem obciążać bogatych obywateli w sposób prestiżowy i stąd nie tylko łatwiejszy do zaakceptowania, ale jako będący przedmiotem dumy i dający się zdyskontować politycznie, pobudzający rywalizację.

Źródło: *Liturgie w Atenach*, [w:] A. Ziółkowski, *Historia powszechna. Starożytność*, Warszawa 2009, s. 506–507.

“ *Stosunek Hellenów do obowiązków fiskalnych* ”

Mentalność grecka traktowała płacenie podatków za objaw zniewolenia przez obcą potęgę lub własnego tyrana. Wolna polis mogła sięgać do zasobów obywateli tylko w stanach wyższej konieczności: wojny, budowy szczególnie okazałych świątyń itp.

Źródło: *Stosunek Hellenów do obowiązków fiskalnych*, [w:] A. Ziółkowski, *Historia powszechna. Starożytność*, Warszawa 2009, s. 506.

Twoja odpowiedź:

Wyjaśnij, jakie czynniki mogły zachęcać arystokratów do udziału w liturgiach.

Twoja odpowiedź:

Rozstrzygnij, czy Ajschylos przedstawił bezpośrednie następstwa bitwy pod Maratonem.
Odpowiedź uzasadnij.

“ *Ajschylos o konsekwencjach perskiej klęski* ”

I odtąd już nigdy w azjatyckiej ziemi

nikt posłuszny nie będzie prawom perskim,

nikt płacić nie będzie danin z nakazu pana

ani na twarz padać przed władcą.

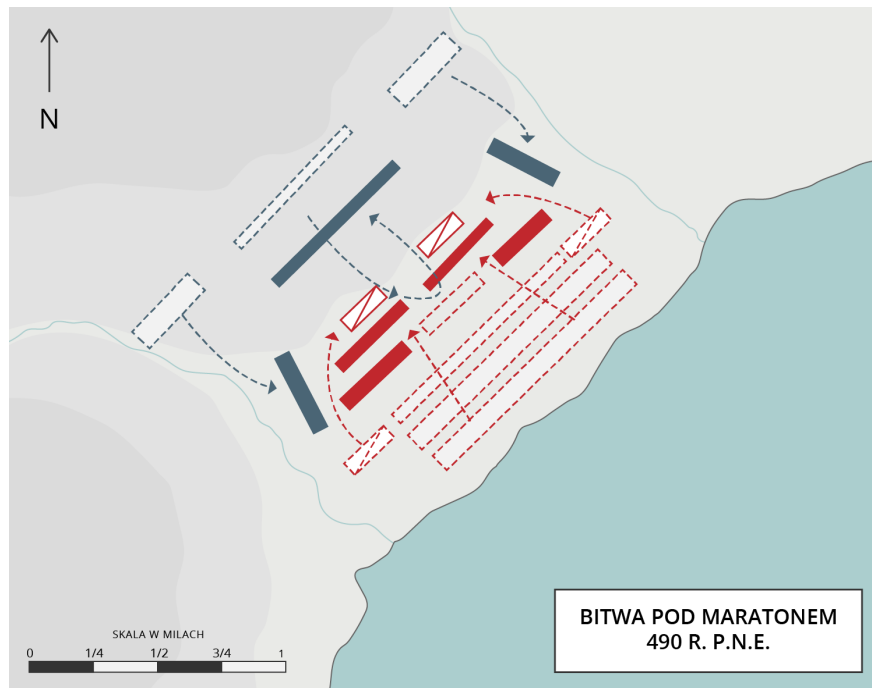
Potęga bowiem króla królów zginęła.

Języki ludzi nie muszą już strzec się,

uwolniony lud może mówić swobodnie,

skoro już zdjęto zeń jarzmo poddaństwa

Źródło: *Ajschylos o konsekwencjach perskiej klęski*, [w:] *Starożytność. Teksty źródłowe, komentarze i zagadnienia do historii w szkole średniej*, red. G. Chomicki, S. Sprawski, Kraków 1999, s. 117.

Plan bitwy pod Maratonem

Źródło: Contentplus.sp. z o.o. na podstawie The Department of History, United States Military Academy, licencja: GNU 1.2, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 3.0.

Rozstrzygnięcie:

Uzasadnienie:

Dla nauczyciela

Autor: Stanisław Mrozowicz

Przedmiot: historia

Temat: Powtórka z historii cz. 4: starożytność

Grupa docelowa: III etap edukacyjny, liceum, technikum

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Cele kształcenia – wymagania ogólne

I. Chronologia historyczna. Uczeń:

- 1) porządkuje i synchronizuje wydarzenia z historii powszechnej oraz dziejów ojczystych;
- 2) dostrzega zmienność i dynamikę wydarzeń w dziejach, a także ciągłość procesów historycznych i cywilizacyjnych.

II. Analiza i interpretacja historyczna. Uczeń:

- 1) analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epok i dostrzega zależności pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego;
- 2) rozpoznaje rodzaje źródeł, ocenia przydatność źródła do wyjaśnienia problemu historycznego;
- 3) dostrzega mnogość perspektyw badawczych oraz różnorakie interpretacje historii i ich przyczyny;
- 4) ugruntowuje potrzebę poznawania przeszłości dla rozumienia współczesnych mechanizmów społecznych i kulturowych.

III. Tworzenie narracji historycznej. Uczeń:

- 1) tworzy narrację historyczną w ujęciu przekrojowym, jak i problemowym;
- 2) dostrzega problem i buduje argumentację, uwzględniając różne aspekty procesu historycznego;

3) dokonuje selekcji i hierarchizacji oraz integruje informacje pozyskane z różnych źródeł wiedzy;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- analizuje typy poleceń do ćwiczeń, które mogą pojawić się na sprawdzianach z historii.
- analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście starożytności, wskazując zależności pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego.
- ocenia swoją wiedzę, wykonując zestaw ćwiczeń przygotowanych w repetytorium.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm,
- lekcja odwrócona.

Metody i techniki nauczania:

- pogadanka;
- praca ze źródłami oraz audiobookiem;

Formy zajęć:

- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- telefony z dostępem do internetu.

Przebieg zajęć:

Przed zajęciami:

Uczniowie zapoznają się z tekstem e-materiału oraz wskazówkami, jaki interpretować polecenia występujące w zadaniach maturalnych.

Faza wstępna

1. Nauczyciel podaje temat i cel lekcji: Nauczycie się (lub przypomnicie sobie), w jaki sposób przygotować się do egzaminu maturalnego z historii. Skupimy się na ćwiczeniach maturalnych dotyczących starożytności. Przećwiczycie pracę z materiałami źródłowymi i różnymi typami poleceń.

Faza realizacyjna

1. Nauczyciel prosi, aby uczniowie, pracując następnie w parach, uważnie wysłuchali audiobooka i zapoznali się z poleceniami.
2. Prowadzący odtwarza audiobook będący zbiorem tekstów źródłowych. Ustala czas na wykonanie w parach poleceń do audiobooka. Uczniowie w parach pracują nad poleceniami.
3. Następnie nauczyciel prosi 2-3 wybranych uczniów o przedstawienie swoich propozycji odpowiedzi. Reszta uczniów może dopowiadać brakujące ich zdaniem informacje. Jedna osoba notuje propozycje na tablicy. Nauczyciel w razie potrzeby koryguje odpowiedzi, udziela uczniom informacji zwrotnej.
4. Nauczyciel dzieli uczniów na grupy. Każda z grup wykonuje po dwa wskazane przez prowadzącego ćwiczenia z e-materiału. Wspólnie weryfikują odpowiedzi, nauczyciel udziela uczniom zwrotnej informacji.

Faza podsumowująca

1. Nauczyciel pyta uczniów, które zagadnienia albo polecenia były dla nich trudne. Prosi wybranego ucznia albo uczennicę (może być także ochotnik) o podsumowanie lekcji.
2. Na zakończenie nauczyciel dokonuje oceny pracy uczniowskich grup.

Praca domowa

1. Uczniowie wykonują w domu ćwiczenia niezrealizowane na lekcji.
2. Nauczyciel może rozdać przykładowe ćwiczenia maturalne (z wcześniejszych egzaminów) i poprosić o wykonanie ich w domu.

Materiały pomocnicze:

Arkusze maturalne CKE z matury z historii z poprzednich lat.

Wybór tekstów źródłowych do wskazanej epoki.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

Uczniowie mogą odsłuchać audiobook przed lekcją, aby przygotować się do pracy ze źródłami w czasie fazy realizacyjnej lekcji.